

รายงาน

การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา WESR Weekly Epidemiological Surveillance Report

ประจำสัปดาห์

สำนักโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข / Bureau of Epidemiology, Department of Disease Control, Ministry of Public Health

ISSN 0859-547X http://epid.moph.go.th/weekly/w_2551/menu_wesr51.html

ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑๙ : ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๑ Volume 39 Number 19 : May 16, 2008

สัปดาห์ที่	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	๒๐	๒๑	๒๒	๒๓	๒๔	๒๕	๒๖	
จำนวนจังหวัดที่ส่ง	๖๐	๕๘	๖๗	๖๘	๖๖	๖๗	๗๐	๖๗	๗๒	๖๖	๖๗	๖๘	๖๖	๖๕	๖๑	๗๐	๖๘	๖๘	๖๙								

สัปดาห์ที่ ๑๙ ระหว่างวันที่ ๔ - ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

จังหวัดส่งข้อมูลรายงานโรคเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาเร่งด่วนทันตามกำหนดเวลา ๖๕ จังหวัด ร้อยละ ๕๐.๑๕

การสอบสวนผู้ป่วยเฉพาะรายโรค Visceral Leishmaniasis ซึ่งติดเชื้อมาในประเทศไทย รายที่ 4 ของประเทศไทย ตำบลทอนหงส์

อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม 2550

การสอบสวนทางระบาดวิทยา

The Forth Autochthonous Visceral Leishmaniasis case in Thailand: Case report

บรรณารักษ์ ดิเรกโกศล^๑ คารินทร์ อารีชัย^๒ ชัยศักดิ์ ชักนำ^๓ สิทธิโชค วงศ์ประยูร^๔ ยุทธนา สามัง^๕ สำเร็จ พรหมมงคล^๖ อมรรัตน์ ชุตินันท์กุล^๗ สมานศรี คำสมาน^๘ กรรณิกา สุวรรณ^๙ มาลิดา อานนท์^{๑๐} รพีพรรณ เดชพิชัย^{๑๑} ศุภโชค แก้วงาม^{๑๒} เสริมสุข รัตนสุวรรณ^{๑๓} ธงชัย สุขเกื้อ^{๑๔}
^๑สำนักโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข^๒มหาวิทยาลัยมหิดล^๓สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 จังหวัดนครศรีธรรมราช^๔โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช^๕สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช

✉ borworn67@yahoo.com

บทคัดย่อ

สำนักโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค ได้รับรายงานผู้ป่วยสงสัยโรคพิษมาเนีย ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2550 ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ จึงได้ทำการสอบสวนโรคเพื่อยืนยันการเกิดโรคและการติดเชื้อภายในประเทศไทย ค้นหาผู้ป่วยรายใหม่ ปัจจัยเสี่ยง แหล่งรังโรค และแมลงพาหะนำโรค และกำหนดมาตรการป้องกันควบคุมโรค

ผลการสอบสวนพบว่า ผู้ป่วยเป็นชายไทย อายุ 44 ปี อยู่หมู่ 5 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช อาชีพทำสวนยาง ปัจจุบันไม่ได้ทำเนื่องจากตาบอดสนิททั้งสองข้าง ผู้ป่วยมีอาการชืดและอ่อนเพลีย เป็นโรคเบาหวานไปรักษาที่โรงพยาบาลพรหมคีรี แพทย์สงสัยไขกระดูกฝ่อจึงส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ และรับไว้เป็นผู้ป่วยในวันที่ 3 มิถุนายน 2550 ผลการตรวจไขกระดูก พบเชื้อ *Leishmania spp.* ปัจจุบันอาการหายเป็นปกติ ไม่พบผู้ป่วยรายนี้ติดโรคจากชาวต่างชาติที่มาจากประเทศที่มีโรคนี้เป็นโรคประจำถิ่น เช่น บังกลาเทศ อินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น จึงน่าจะ

ติดโรคภายในประเทศ จากการค้นหาผู้สัมผัสในชุมชนสัมผัสข้อมูล 165 ราย และเจาะเลือดได้ 164 ราย เจาะเลือดสัตว์รังโรครวม 25 ตัว ผลการตรวจในคนด้วยวิธี Polymerase Chain Reaction ไม่พบว่าติดเชื้อ ผลการตรวจในสัตว์ด้วยการตรวจภูมิคุ้มกันด้วยวิธี Direct Agglutination Test พบว่า Titer สูงกว่า 1:100 ขึ้นไปในวัว 1 ตัว และแมว 1 ตัว เก็บตัวอย่างแมลงรืนฝอยทรายจำนวน 73 ตัว พบเป็นรืนฝอยทรายชนิด *Phlebotomus agentipes* ตัว ซึ่งเป็นชนิดหนึ่งที่เป็นพาหะของโรคนี้ ได้ให้สุขศึกษาแก่ประชาชนให้เฝ้าระวังอาการและจัดสภาพแวดล้อมให้สะอาดไม่เป็นที่อยู่ของสัตว์รังโรค ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ความเป็นมา

วันที่ 13 มิถุนายน 2550 สำนักโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค ได้รับรายงานจากสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 ว่าพบผู้ป่วยยืนยันโรค Visceral Leishmaniasis 1 ราย มารับการรักษาที่แผนกผู้ป่วยในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ โดยผู้ป่วยไม่มีประวัติเดินทางไปต่างประเทศ จากการสอบสวนโรคเบื้องต้นสงสัยการติดเชื้อภายในประเทศไทย ทีมจากสำนักโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค จึงได้ออกสอบสวนโรค

สารบัญ

◆ การสอบสวนผู้ป่วยเฉพาะรายโรค Visceral Leishmaniasis ซึ่งติดเชื้อมาในประเทศไทย รายที่ 4 ของประเทศไทย ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม 2550	321
◆ 18 พฤษภาคม วันวัณโรคโลก	325
◆ สรุปการตรวจข่าวของโรคในรอบสัปดาห์ สัปดาห์ที่ 19 ระหว่างวันที่ 4 - 10 พฤษภาคม 2551	328
◆ สรุปสถานการณ์เฝ้าระวังใช้วัคซีนประจำสัปดาห์ สัปดาห์ที่ 19 ระหว่างวันที่ 4 - 10 พฤษภาคม 2551	329
◆ ข้อมูลรายงานโรคเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาเร่งด่วนประจำสัปดาห์ สัปดาห์ที่ 19 ระหว่างวันที่ 4 - 10 พฤษภาคม 2551	330
◆ ข้อมูลรายงานโรคเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาเร่งด่วนประจำเดือนเมษายน 2551	337

ร่วมกับคณะเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอพรหมคีรี ในวันที่ 15 มิถุนายน 2550 ที่โรงพยาบาลสงขลาครินทร์ วันที่ 20 – 23 มิถุนายน 2550 และ วันที่ 10-14 กรกฎาคม 2550 ในพื้นที่เกิดโรค ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยืนยันการเกิดโรคและการติดเชื้อภายในประเทศไทย
2. เพื่อค้นหาผู้ป่วยรายใหม่
3. เพื่อค้นหาปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรค แหล่งรังโรค และแหล่งพาหะนำโรค
4. กำหนดมาตรการป้องกันควบคุมโรค

วิธีการศึกษา เป็นการศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา ดังนี้

1. ศึกษาประวัติการเจ็บป่วยของผู้ป่วย (15 มิถุนายน 2550)

1.1 ทบทวนเวชระเบียนผู้ป่วย และผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ

1.2 สัมภาษณ์ผู้ป่วย ญาติ และแพทย์ผู้ดูแลผู้ป่วย

2. ค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม (Active case finding)

2.1 นิยามของผู้ป่วยดังนี้

ผู้ป่วยสงสัย คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หมู่ 5 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในรัศมี 200 เมตร จากบ้านผู้ป่วย หรือ หมู่ 2 ตำบลทอนหงส์ ภายในรัศมี 200 เมตร จากสวนยางของผู้ป่วย อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ 1 มกราคม 2549 เป็นต้นมา และมีอาการไข้เรื้อรัง

ผู้ป่วยยืนยัน คือ ผู้ที่เข้าเกณฑ์ผู้ป่วยสงสัย ร่วมกับมีผลตรวจทางห้องปฏิบัติการที่บ่งชี้ว่ามีการติดเชื้อ *Leishmania spp.* วิธีใดวิธีหนึ่งดังต่อไปนี้

- การเจาะตรวจไขกระดูกพบว่ามี amastigotes ของเชื้อ *Leishmania spp.* ในเซลล์เม็ดเลือดขาว

- การตรวจทางภูมิคุ้มกันวิทยา ด้วยวิธี Direct Agglutination Test (DAT) คือ มีระดับภูมิคุ้มกัน (Antibody titer) ต่อเชื้อ *Leishmania spp.* 1:100 ขึ้นไป

- การตรวจวิเคราะห์หาสารพันธุกรรมโดยวิธี Polymerase Chain Reaction (PCR) ของเชื้อ *Leishmania spp.* ให้ผลบวก ขณะนี้อยู่ระหว่างรอตรวจว่าเป็นสปีชีส์ใด

2.2 สัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตามนิยามผู้ป่วยสงสัย โดยใช้แบบสอบถาม ตามประวัติดังนี้

- ข้อมูลทั่วไป

- อาการเจ็บป่วยตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2549 เป็นต้นมา

- ประวัติการเจ็บป่วยของคนในครอบครัว

- ปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น ประวัติการถูกรังกัด

ประวัติการเดินทาง กิจกรรมประจำวันในช่วงเย็นถึงกลางคืน

3. ศึกษาสภาพแวดล้อม

3.1 โดยการสำรวจสภาพทั่วไปของบ้านและบริเวณบ้านที่ผู้ป่วยอาศัย รวมทั้งที่พิกบริเวณใกล้สวนยางที่ผู้ป่วยมักไปกรีดยาง

และนั่งพักเป็นประจำในช่วง 1 ปีก่อนเริ่มป่วย

3.2 สอบถามประวัติการมีชาวต่างชาติ/แรงงานต่างด้าวเข้ามาในพื้นที่ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา

4. **สำรวจแหล่งรังโรค** โดยการเจาะเลือดเพื่อตรวจหาระดับภูมิคุ้มกันต่อเชื้อ *Leishmania spp.* ด้วยวิธี DAT

4.1 แหล่งรังโรคในคน

4.2 แหล่งรังโรคในสัตว์

4.2.1 สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ วัว สุนัข แมว สุกร

4.2.2 สัตว์ฟันแทะ ได้แก่ หนู

4.3 ตัวอย่างเลือดที่ DAT ให้ผลบวก จะทำ PCR ต่อเพื่อยืนยันการติดเชื้อในปัจจุบัน

5. **สำรวจแหล่งพาหะนำโรค (ริ้นฝอยทราย)** วันที่ 20 – 22 มิถุนายน และ 10-12 กรกฎาคม 2550

5.1 โดยการดักจับแมลงด้วยวิธี

- ล่อด้วยแสงไฟ (Light trap)

- จับขณะเกาะพัก (Resting catch)

- ล่อด้วยวัว (Animal – bited collection)

5.2 แยกชนิด (Specie) ของริ้นฝอยทรายที่จับได้โดยการหยดด้วยสาร Hoyer media แล้วดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ เพื่อหาริ้นฝอยทรายชนิดที่เคยมีรายงานเป็นพาหะนำโรค ได้แก่ *Phlebotomus agentipes*

5.3 หากพบริ้นฝอยทรายที่มีเลือดอยู่ในตัว หลังจากคัดแยกชนิดแล้ว จะนำมาตรวจหาเชื้อ *Leishmania spp.* ด้วยวิธีการตรวจวิเคราะห์หาสารพันธุกรรมโดยวิธี PCR ต่อไป

ผลการสอบสวน

1. ประวัติผู้ป่วย

1.1 ข้อมูลทั่วไป

ผู้ป่วยเพศชาย อายุ 44 ปี ที่อยู่ขณะป่วย หมู่ 5 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช นับถือศาสนาพุทธ สถานภาพสมรส คู่ มีบุตร 1 คน ประกอบอาชีพทำสวนยางและสวนผลไม้ ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากตาทั้งสองข้างบอดสนิท ผู้ป่วยเป็นเบาหวานมาประมาณ 1 ปี รักษาที่โรงพยาบาลพรหมคีรี ตาข้างซ้ายได้รับอุบัติเหตุถูกยิงด้วยหนังสติ๊กบอดสนิทตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ปลายปี พ.ศ.2549 ตาข้างขวามีปัญหา secondary glaucoma และ retinal vascular occlusion ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลสงขลาครินทร์ แพทย์วินิจฉัยโรคเบาหวานและโลหิตจาง ขณะนี้ตามองไม่เห็นทั้งสองข้าง ผู้ป่วยไม่มีประวัติการแพ้ยาหรือแพ้อาหาร

1.2 ประวัติการเจ็บป่วยปัจจุบัน

5 เดือนก่อนผู้ป่วยเริ่มมีอาการชิดและอ่อนเพลีย ทำงานแล้วเหนื่อยง่าย สังเกตพบว่ามีอาการถ่ายเป็นเลือด เป็นๆหายๆ มา 1 ปี มีน้ำหนักลด 16 กิโลกรัมในระยะ 2 ปี ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลพรหมคีรี แพทย์วินิจฉัยโรคโลหิตจาง

2 เดือนก่อนมาโรงพยาบาล ระหว่างการ Follow up โรคเบาหวานที่โรงพยาบาลพรหมคีรี แพทย์เจาะเลือดตรวจพบ Hematocrit 16% ได้รับเลือด 2 Unit

10 วันก่อนมาโรงพยาบาล ผู้ป่วยไปโรงพยาบาลพรหมคีรีตาม

แพทย์นัด ตรวจพบ Hematocrit 17 % ได้รับเลือด 2 Unit แพทย์สงสัยโรคไขกระดูกฝ่อ จึงส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ เป็นผู้ป่วยรับไว้รักษาในโรงพยาบาลวันที่ 3 มิถุนายน 2550

ผลการตรวจร่างกาย

GA : Thai male 44 yrs old, good conscious, blindness

V/S : T 36.9 C, BP 150/90 mmHg, Pulse = 88 / min regular, RR=24 / min

HEENT : moderate pale, no jaundice

LN : small posterior cervical LN 0.5 cm, movable, not tender, smooth surface

: small bilateral groin node enlargement ~ 0.5-1 cm, not tender, smooth surface

: no axillar, epitrocheal LN enlargement

Heart : normal S1S2, no murmur, regular rhythm

Lungs : clear, no crepitation

Abdomen : soft, not tender, active bowel sound, Liver span 13 cm., 3 FB below Rt.

Costal margin, smooth surface, sharp edge, spleen was palpated ~umbilical level, no ascitis, no striae

Ext. : no pitting edema

PR : normal sphincter tone, no mass,+/- internal hemorrhoid at tip of finger, no melena, no hematochezia, no anal fissure

30 พฤษภาคม 2550 ผลการทำให้ Ultrasound

Liver is mildly prominent ,13.5 cm span, without focal lesion. The spleen is enlarged, 16.5 cm in length, no focal lesion. No ascites or adenopathy.

Impression : Hepatosplenomegaly. Systemic disease/hematologic disease

ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ

3 มิถุนายน 2550 CBC : HB=6.1 g/dl, Hct=20%, WBC = 1,600 cell/cu.mm. (PMN=11%, Lymphocyte =10%, Monocyte=2%), Platelet smear decrease

Problem lists

1. Bicytopenia with hepatosplenomegaly
2. Hyperglobulinemia
3. DM
4. Blindness both eyes
5. Renal insufficiency
6. Hematochezia

การรักษาและผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการเฉพาะ

ให้ IV fluid และเลือดเพื่อรักษาอาการช็อค ทำการเจาะไขกระดูกเพื่อตรวจทางพยาธิวิทยา ผลตรวจพบ Amastigotes ของเชื้อ *Leishmania spp.* จึงให้การรักษาด้วยยา Amphotericin B ทางหลอดเลือดดำ เป็นเวลาอย่างน้อย 21 วัน ปัจจุบันผู้ป่วยหายเป็นปกติและกลับบ้านได้

2. ประวัติเสี่ยงและสภาพแวดล้อม

2.1 ประวัติครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรวม 3 คน ผู้ป่วยภรรยาและบุตรสาวในเครือญาติสายตรงไม่มีประวัติโรคเลือด โรคมาเร็ง

2.2 สภาพบ้าน บ้านผู้ป่วยเป็นบ้านปูนชั้นเดียวพื้นปูกระเบื้อง ติดมุ้งลวดเหล็กคัต รอบบ้านเป็นสวน มีสภาพชื้นแฉะ หลังบ้านมีโรงเรือนกวางยาว 2 โรงไว้สำหรับเก็บไม้ มีกองไม้ทั้งเก่าและใหม่อยู่จำนวนมาก มีคอกสัตว์เก่าไม่ใช้แล้ว และจอมปลวกที่

สวนหลังบ้าน บ้านของผู้ป่วยไม่ได้เลี้ยงสัตว์ แต่เพื่อนบ้านเลี้ยงสุนัขแมว วัว ซึ่งบางครั้งจะเข้ามาบริเวณบ้านผู้ป่วย

2.3 กิจกรรมประจำวันของผู้ป่วยในช่วง 1 ปี ก่อนเริ่มป่วย ผู้ป่วยประกอบอาชีพสวนยาง และสวนผลไม้ สวนยางที่ผู้ป่วยทำอยู่ที่บ้านบิลดา ในหมู่ 2 ตำบลเดียวกัน ผู้ป่วยเริ่มไปกรีดยางเวลา 1.00 น. กรีดยางเสร็จประมาณ 4.00-5.00 น. แล้วนอนพักที่กระท่อมจนถึง 8.00 น. จึงกลับบ้าน ช่วงที่ร่างกายแข็งแรงผู้ป่วยมักเดินไปที่ข่วงบ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นญาติกัน ห่างประมาณ 40-50 เมตร แต่ในช่วง 5-6 เดือน ก่อนเริ่มป่วย ผู้ป่วยตาบอดสนิททั้งสองข้าง ไม่สามารถทำงานหรือเดินทางไปไหนมาไหนได้ จึงนั่งหรือนอนอยู่บริเวณบ้านเป็นส่วนใหญ่ จนตกเย็นทุกวัน

2.4 ประวัติแรงงานต่างด้าว ชาวต่างชาติ ในหมู่บ้านไม่เคยมีใครไปทำงานและไม่มีแรงงานต่างชาติ เดินทางมาจากประเทศซึ่งพบโรคนี้ได้บ่อย ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ จีน ตอนใต้ของสหภาพโซเวียต ตะวันออกกลาง ตุรกี อิหร่าน อัฟกานิสถาน ดินแดนใกล้ชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน บริเวณ Sub-sahara ของ African savanna ชูดาน เคนยา เอธิโอเปีย นามิเบียตอนใต้ อเมริกากลาง และได้ เคยมีแขกมาขายผ้า แวนดา ในหมู่บ้าน แวะนั่งคุย และเคยมารับประทานอาหารที่บ้านผู้ป่วย แต่ไม่ได้ค้างแรม เมื่อประมาณ 2 ปีก่อน

3. การค้นหาผู้ป่วยในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในรัศมี 200 เมตร จากบ้านผู้ป่วย และจากสวนยาง จำนวน 165 คน จำนวน 103 ครั้วเรือน ไม่พบมีผู้ป่วยรายใหม่เข้าได้ตามนิยามผู้ป่วยสงสัย

4.แหล่งรังโรค

1. คน ในรัศมี 200 เมตรจากบ้านผู้ป่วย และจากสวนยาง รวม 165 คน เป็นผู้มีอายุมากกว่า 12 ปี 164 คน (อายุ 11 ปี 1 คน ให้เจาะเลือด) เจาะเลือดได้ทั้งหมดรวม 164 คน

2. สัตว์ ในรัศมี 200 เมตรจากบ้านผู้ป่วย และจากสวนยาง

ชนิด	จำนวน (ตัว)	เจาะเลือด (ตัว)
วัว	30	6
สุนัข	89	13
แมว	49	3
สุกร	46	3
รวม	214	25

นอกจากนี้ สามารถดักจับหนูได้ 1 ตัว เจาะเลือดส่งตรวจ

ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ จากวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

ในคน ผลตรวจ PCR ผู้สัมผัสทุกรายให้ผลเป็นลบ ส่วนในสัตว์ ผลตรวจ DAT ให้ผลบวก คือ วัวตัวเมีย 1 ตัว Titer 1:3200 แมวตัวเมีย 1 ตัว Titer 1:400

5. แมลงพาหะ ดักจับริ้นฝอยทรายได้จำนวน 73 ตัว ผลการตรวจจากคณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล พบเป็นชนิด *Phlebotomus agentipes*

มาตรการป้องกันและควบคุมโรคที่ได้ดำเนินการแล้ว

1. ให้ความรู้เรื่องโรคพิษมาเนีย และพาหะนำโรคแก่ประชาชน การดูแลสิ่งแวดล้อมไม่ให้เป็นที่อยู่ของแมลงริ้นฝอยทราย และสัตว์รังโรค
2. การดูแลป้องกันตนเองไม่ให้ถูกแมลงพาหะนำโรคกัด
3. การรู้จักเฝ้าระวังอาการเจ็บป่วยของโรคนี้ เช่น มีไข้เป็น ๆ หาย ๆ

มีแผลเรื้อรังตามผิวหนัง ซีด ตับ ม้าม โต

4. นำเสนอผลการสอบสวนโรคเบื้องต้นแก่ผู้บริหาร ได้แก่ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข อธิบดีกรมควบคุมโรค ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1-12 นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดทุกแห่ง สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร

มาตรการป้องกันควบคุมโรคที่จะดำเนินการต่อไป

1. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ เพื่อทำการรักษาสัตว์รังโรคที่ติดเชื้อ และค้นหาสัตว์ที่อาจจะเป็นแหล่งรังโรคเพิ่มเติมเพื่อควบคุมโรคต่อไป

2. แจ้งผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการให้ประชาชนที่เจาะเลือดทราบ ในรายที่ติดเชื้อให้รีบทำการรักษา

3. รมรงค์ให้ สุขศึกษาแก่ประชาชน เน้นการดูแลสุขภาพแวดล้อมที่บ้านและบริเวณบ้านให้สะอาดเพื่อป้องกันไม่ให้ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพาหะนำโรค

4. เผยแพร่ความรู้วิชาการและผลการศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทราบต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

ผู้ป่วยชายไทยอายุ 44 ปี อยู่หมู่ 5 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโรค Visceral Leishmaniasis แพทย์วินิจฉัยจากอาการทางคลินิก และผลตรวจพบเชื้อ *Leishmaniasis spp.* ในไขกระดูก ผู้ป่วยรายนี้เป็นการติดเชื้อลิชมาเนียซิสชนิด Visceral Leishmaniasis รายที่ 4 ของประเทศไทย เนื่องจากผลการสอบสวนไม่พบว่าผู้ป่วยมีประวัติเสี่ยงในการเดินทางไปในประเทศที่มักเกิดโรคนี้อีกหรือติดเชื้อจากชาวต่างชาติที่มาจากประเทศดังกล่าว จากการดูแลสุขภาพแวดล้อมที่บ้านผู้ป่วยและละแวกใกล้เคียงพบมีแมลงรื้อนฝอยทราย แต่อย่างไรก็ตามต้องรอผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการว่ารื้อนฝอยทรายที่จับได้เป็นชนิดที่เป็นพาหะนำโรคหรือไม่ เรายังมีรายงานผู้ป่วยที่ไม่มีประวัติเดินทางไปในประเทศที่มีโรคนี้อีก และไม่พบปัจจัยเสี่ยง รายแรกพบในปี พ.ศ.2539 ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเด็กหญิง อายุ 2 ปี รายที่ 2 ในปี พ.ศ.2548 เป็นชาย อายุ 40 ปี จังหวัดน่าน รายที่ 3 ในปี พ.ศ.2549 เป็นชาย อายุ 54 ปี อยู่จังหวัดพังงา นอกจากผู้ป่วยรายนี้แล้วในปี พ.ศ. 2550 ยังมี รายงานผู้ป่วยที่กรุงเทพมหานคร อีก 1 ราย ซึ่งไม่มีประวัติการเดินทางเช่นกัน

แม้ว่าผู้ป่วยรายนี้จะไม่มีประวัติเดินทางไปต่างประเทศหรือเดินทางออกนอกพื้นที่ ในช่วงหนึ่งปีก่อนเริ่มป่วย อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมของบ้านที่ผู้ป่วยอยู่อาศัยและสวนยางที่ผู้ป่วยเข้าไปกรีดยางเป็นประจำก่อนป่วย ก็มีสภาพชื้นและมีไม้ผุ และจอมปลอกอยู่เป็นจำนวนมาก เหมาะแก่การอยู่อาศัยของรื้อนฝอยทรายซึ่งเป็นพาหะนำโรค ซึ่งช่วงเวลารับเชื้อของผู้ป่วย น่าจะอยู่ในช่วงหลังจากที่ผู้ป่วยตาบอดสนิททั้งสองข้าง และไม่สามารถทำงานหรือเคลื่อนไหวได้สะดวก ต้องนั่งๆ นอนๆ อยู่บริเวณบ้านตลอดทั้งวัน ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการถูกรื้อนฝอยทรายกัด

ในประเทศไทยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระจายของรื้อนฝอยทรายมีน้อยมาก และไม่สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ที่พบรื้อนฝอยทรายกับการเกิดโรคลิชมาเนียซิสได้ แต่มีรายงานพบว่าในประเทศไทยมีรื้อนฝอยทรายชนิดที่สามารถเป็นแมลงนำโรคได้ พร้อมทั้งจะนำโรค ถ้า

หากรื้อนฝอยทรายเพศเมียกัดสัตว์หรือคนที่มีเชื้อ *Leishmaniasis spp.* อยู่เดิม โรคนี้อาจมีโอกาสที่จะแพร่ไปสู่สัตว์หรือคนอื่นได้ ซึ่งสัตว์มีกระดูกสันหลังจะเป็นแหล่งรังโรคที่สำคัญ ดังนั้นการพบผู้ป่วยโรคลิชมาเนียซิสในประเทศไทยเป็นรายที่ 4 และ 5 ในเวลาใกล้เคียงกัน ประกอบกับประเทศไทยมีรื้อนฝอยทรายที่เป็นพาหะนำโรคอยู่แล้ว โรคลิชมาเนียซิสจึงมีแนวโน้มที่จะพบได้มากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ยังเป็นโรคที่วินิจฉัยได้ยาก ไม่สามารถวินิจฉัยได้จากอาการทางคลินิกเท่านั้น บุคลากรทางการแพทย์จึงควรมีความรู้เกี่ยวกับโรคนี้นี้ให้มากขึ้น เพื่อสามารถวินิจฉัยผู้ป่วยและให้การรักษาได้รวดเร็ว เพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงต่อผู้ป่วย

ข้อจำกัดในการศึกษา

ในช่วงที่ไปเก็บตัวอย่างรื้อนฝอยทรายสภาพอากาศไม่เหมาะสมมีฝนตก ทำให้ได้จำนวนตัวอย่างไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากโรคนี้อาจมีความยากในการวินิจฉัยและแพทย์ส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักโรคนี้อย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงควรให้ความรู้โรคนี้อีกแก่แพทย์และบุคลากรสาธารณสุขให้กว้างขวางมากขึ้น ให้มีการเฝ้าระวังโรคนี้นี้มากขึ้น เพื่อจะได้ทำการรักษาผู้ป่วยได้รวดเร็ว และป้องกันการเกิดโรคในประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และบุคลากรผู้ร่วมทีมสอบสวนโรคจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักกระบวนาติวิทยา คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านอ้ายคู โรงพยาบาลพรหมคีรี สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพรหมคีรี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 นครศรีธรรมราช ทีมกักตวงยา ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ โดยแมลงที่ 11.2 สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา นายสัตวแพทย์และทีมปศุสัตว์จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ภาควิชาปรสิตวิทยา โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และท่านอื่น ๆ ที่ซึ่งมีส่วนช่วยในการสอบสวนโรคอันเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. ชิริยุทธ สุขมี. โรค Visceral Leishmaniasis (Kala Azar) ในประเทศไทย ปี 2549. Weekly Epidemiology Surveillance Report .2006; 37: 364-7.
2. P.Desjeux. Leishmaniasis: Public Health Aspect and Control. Clinical in Dermatology:1996;14:417-423.
3. P.Laohapaibul, S. Siampakdi. Kala-azar : Report of one imported case. Siriraj Hospital Gazette.1960;12:561-9.
4. Usa Thisyakorn, Somchai Jongwutiwes, Preeda Vanichsetakul, Pornthep Lertsapcharoen. Visceral Leishmaniasis : the first indigenous case report in Thailand. Transactions of The Royal Society of Tropical Medicine and Hygiene :1999;23-24.
5. Wandee Kongkaew, Potjaman Siriarayaporn, Saovane Leelayoova, et al. Autochthonous Visceral Leishmaniasis : A report of a Second Case in Thailand.